DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

3. oktober 2000 *

I sag C-9/99,

angående en anmodning, Cour d'appel de Grenoble (Frankrig) i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Échirolles Distribution SA

mod

Association du Dauphiné m.fl.,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 3, litra c) og g) [efter ændring nu artikel 3, litra c) og g), EF], EF-traktatens artikel 3 A og 5 (nu artikel 4 EF og 10 EF), EF-traktatens artikel 7 A, stk. 2 (efter ændring nu artikel 14, stk. 2, EF), samt EF-traktatens artikel 102 A og artikel 103, stk. 3 og 4 (nu artikel 98 EF og artikel 99, stk. 3 og 4, EF),

har

* Processprog: fransk.

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.C. Moitinho de Almeida (refererende dommer), og dommerne R. Schintgen, C. Gulmann, J.-P. Puissochet og V. Skouris,

generaladvokat: S. Alber
justitssekretær: ekspeditionssekretær D. Louterman-Hubeau,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Échirolles Distribution SA ved advokat P. Clément-Cuzin, Grenoble

— Association du Dauphiné, Association des libraires de bandes dessinées, Momie Folie SARL og Union des libraires de France ved advokaterne P. Simoneau og C. Cochet, Lille

— den franske regering ved kontorchef K. Rispal-Bellanger og fuldmægtig F. Million, begge Juridisk Tjeneste, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede

— den græske regering ved konsulent hos statens advokat G. Kanellopoulos og særlig konsulent for viceudenrigsministeren E.-M. Mamouna, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved ekspeditionssekretær C. Pesendorfer, Forbundskanslerens Kontor, som befuldmægtiget

— den norske regering ved vicegeneraldirektør J. Bugge-Mahrt, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved W. Wils, Kommissionens Juridiske Tjeneste, og O. Couvert-Castéra, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 6. april 2000 er afgivet mundtlige indlæg af Échirolles Distribution SA ved advokat L. Germain Phion, Grenoble, af Association du Dauphiné m.fl. ved advokaterne P. Simoneau og C. Cochet, af den franske regering ved F. Million, af den græske regering ved konsulent hos statens advokat G. Paraskevopoulou, som befuldmægtiget, af den østrigske regering ved Magister T. Kramler, Verfassungsdienst, Forbundskanslerens Kontor, som befuldmægtiget, og af Kommissionen ved W. Wils,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 6. juni 2000,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 13. januar 1999, indgået til Domstolen den 18. januar 1999, har Cour d'appel de Grenoble i medfør af EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF) stillet et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 3, litra c) og g) [efter ændring nu artikel 3, litra c) og g), EF], EF-traktatens artikel 3 A og 5 (nu artikel 4 EF og 10 EF), EF-traktatens artikel 7 A, stk. 2 (efter ændring nu artikel 14, stk. 2, EF), samt EF-traktatens artikel 102 A og artikel 103, stk. 3 og 4 (nu artikel 98 EF og artikel 99, stk. 3 og 4, EF).

2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag, der føres mellem på den ene side selskabet Échirolles Distribution SA, der driver virksomhed under navnet »Centre Leclerc« (herefter »Échirolles«), og på den anden side boghandler Corbet og Association du Dauphine m.fl. Sagen er opstået, fordi Échirolles har solgt bøger til en pris, som er mere end 5% lavere end den pris, der er fastsat af forlæggeren eller importøren.

De nationale bestemmelser

3 Artikel 1 i lov nr. 81-766 af 10. august 1981 vedrørende bogpriser (JORF af 11.8.1981, herefter »loven af 10. august 1981«) indeholder følgende bestemmelser:

»Enhver fysisk eller juridisk person, der udgiver eller importerer bøger, skal fastsætte en detailsalgspris for de bøger, som den pågældende udgiver eller importerer.

Denne pris offentliggøres. I et dekret præciseres det særligt, på hvilke betingelser prisen skal fremgå af bogen, og det foreskrives endvidere, hvilke forpligtelser der påhviler forlæggeren eller importøren med hensyn til oplysningerne til brug for identifikation af bøgerne og fristberegningen efter nærværende lov.

Enhver detailhandler skal tilbyde gratis bestillingsservice for enkelte bøger. Detailhandleren kan dog, men kun i dette tilfælde, ud over den faktisk anvendte detailsalgspris, opkræve tillæg for omkostninger eller vederlag for yderligere særlige ydelser, som køberen udtrykkeligt har krævet, hvis køberen forudgående har samtykket heri.

Detailhandlerne skal anvende en faktisk salgspris, som ligger mellem 95% og 100% af den pris, som er fastsat af forlæggeren eller importøren.

I tilfælde, hvor importen vedrører bøger, som udgives i Frankrig, skal den af importøren fastsatte detailsalgspris være lig med eller højere end den af forlaget fastsatte.

(Artikel 1 i lov nr. 85-500 af 13.5.1985). Bestemmelserne i foregående stykke er ikke anvendelige på bøger importeret fra en medlemsstat i Det Europæiske Økonomiske Fællesskab, medmindre det fremgår af objektive forhold, f.eks. det forhold, at bøgerne faktisk ikke markedsføres i den pågældende stat, at importen har haft til formål at undgå, at detailsalget finder sted efter reglerne i denne artikels fjerde stykke.«

Tvisten i hovedsagen

4 Ved dom afsagt af Tribunal de commerce de Grenoble af 12. december 1997 blev Échirolles dømt til at betale forskellige beløb i erstatning til de sagsøgte i hovedsagen for — i strid med bestemmelserne i artikel 1, stk. 4, i loven af 10. august 1981 — at have solgt bøger til en pris, som var mere end 5% lavere end den pris, der var fastsat af forlæggeren eller importøren.

5 Under appelsagen ved Cour d'appel de Grenoble har Échirolles fremsat begæring om, at Domstolen forelægges et præjudicielt søgsmål med henblik på, at denne kan træffe afgørelse om den franske lovgivnings forenelighed med reglerne vedrørende »et indre marked omfattende alle stater i Unionen«, som omhandlet i traktatens artikel 3, litra g), artikel 5 og artikel 7 A.

6 De sagsøgte i hovedsagen har gjort gældende, at det følger af Domstolens praksis, at loven af 10. august 1981 er i overensstemmelse med EF-traktatens artikel 30, 34 og 36 (efter ændring nu artikel 28 EF, 29 EF og 30 EF), og at Domstolen har fastslået, at medlemsstaternes forpligtelser i henhold til EF-traktatens artikel 3, 5 og 85 (nu artikel 81 EF), når der ikke fandtes en fællesskabspolitik med hensyn til konkurrence i bogsektoren, ikke var tilstrækkeligt bestemte til, at det kunne forbydes dem at vedtage lovbestemmelser om fastsættelse af bogpriser.

7 I forelæggelsesdommen bemærkes det, at det følger af Domstolens praksis, at bindende bogpriser efter fællesskabsretten må anses for at være i strid med traktatens artikel 85, når de skyldes en samordnet adfærd mellem erhvervsdrivende (dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19), og med traktatens artikel 30 og 36, når de hindrer samhandelen mellem medlemsstaterne. Den nationale ret bemærker endvidere, at den franske lovgivning allerede har været gjort til genstand for flere ændringer som følge af Domstolens svar på en række præjudicielle spørgsmål, som lovgivningen har givet anledning til (flere af disse har vedrørt dekret nr. 90-73 af 10.1.1990 og et cirkulære af samme dato), og at det faktum, at Kommissionen

ikke herefter har truffet nogen foranstaltninger, kan give anledning til den antagelse, at lovgivningen ikke længere tilsidesætter fællesskabsbestemmelserne om de frie varebevægelser.

8 Den forelæggende ret henviser endvidere til, at Domstolen i sin dom af 10. januar 1985 (sag 229/83, Leclerc og Thouars Distribution, Sml. s. 1) har udtalt, at EØF-traktatens artikel 5, stk. 2, sammenholdt med artikel 3, litra f) [senere EF-traktatens artikel 3, litra g), efter ændring nu artikel 3, litra g), EF] og artikel 85 i den nævnte traktat på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin ikke forbyder medlemsstaterne at vedtage en lov, hvorefter detailsalgsprisen for bøger fastsættes af forlæggeren eller importøren af en bog og skal anvendes af enhver detailhandler. Som det fremgår af dommens præmis 20, henholder Domstolen sig til, at der ikke er indført en fællesskabsretlig konkurrencepolitik vedrørende rent nationale ordninger og ren national praksis inden for bogsektoren, som medlemsstaterne er forpligtet til at overholde som følge af deres pligt til at undlade at træffe foranstaltninger, der er egnede til at bringe virkeliggørelsen af traktatens målsætning i fare. Den forelæggende ret gør udtrykkeligt opmærksom på, at Domstolen har henvist til fællesskabsrettens udviklingstrin på det tidspunkt, hvor den traf afgørelse.

9 For så vidt angår det præjudicielle spørgsmål, som Échirolles har foreslået stillet, konstaterer den forelæggende ret, at da Domstolen skulle træffe afgørelse om den franske lovgivnings forenelighed med fællesskabsretten, nævnte traktatens artikel 3, litra c), ikke det indre marked, og artikel 7 A eksisterede ikke. Den forelæggende ret finder, at det — for at kunne vurdere relevansen af et eventuelt præjudicielt spørgsmål — er nødvendigt at tage stilling til, om begrebet det indre marked begrænser sig til et marked, hvor varerne cirkulerer frit fra en medlemsstat til en anden, eller om det drejer sig om et enhedsmarked, hvis regler vedrørende dets funktion er bindende for såvel medlemsstaterne som borgerne.

10 I den henseende udleder appelretten af den omstændighed, at princippet om frie varebevægelser var indeholdt i EØF-traktatens artikel 3, litra c), inden indførelsen af begrebet det indre marked, at dette begreb ikke kan ligestilles med et område med frie varebevægelser, idet dette ville være udtryk for en begrænsning af, hvad fællesskabslovgiver har tilsigtet. Et sådant marked var i øvrigt allerede

blevet beskrevet i præmis 33 i Domstolens dom af 5. maj 1982, sag 15/81, Schul (Sml. s. 1409), som en sammensmeltning af nationale markeder i et enkelt marked, en sammensmeltning, som synes at sætte en grænse for en medlemsstats kompetence til på sit område at indføre en zone uden konkurrence for et bestemt produkt, idet producenterne (forlæggerne) forpligtes til at fastsætte priser, som videreforhandlerne (boghandlerne) ikke kan fravige i væsentlig grad ved at tage hensyn til købernes stilling på markedet.

11 Den forelæggende ret finder endvidere, at den konstatering, der fremgår af præmis 20 i Leclerc og Thouars Distribution-dommen, har mistet sin relevans, eftersom »det indre marked«, til forskel fra fællesmarkedet i henhold til EF-traktatens artikel 2 (efter ændring nu artikel 2 EF), på grund af traktatens artikel 3, litra c) og g), er blevet et begreb i de gældende retsforskrifter.

12 Den forelæggende ret tilføjer, at »det indre marked« synes at være et instrument, der allerede anvendes med henblik på at opnå »den økonomiske og sociale samhørighed«, som er omhandlet i artikel B, første led, i traktaten om Den Europæiske Union (efter ændring nu artikel 2, første led, EU), og retten henviser også til overensstemmelsen med »princippet om en åben markedsøkonomi med fri konkurrence« (omhandlet i artikel 3 A og 102 A og gennemført ved traktatens artikel 103, stk. 3 og 4), idet den finder, at disse regler synes at pålægge medlemsstaterne klare og ubetingede forpligtelser, der er karakteristiske for egentlige retsforskrifter.

13 Endelig påpeger appelretten, at der for det indre enhedsmarked, for hvilket der gælder et princip om markedsøkonomi med fri konkurrence, ikke synes at være foreskrevet nogen undtagelse for bøger, jf. præmis 30 i Leclerc og Thouars Distribution-dommen. Retten fremhæver også, at Rådets afgørelse 97/C 305/02 af 22. september 1997 om faste bogpriser på tværs af grænserne i europæiske sprogområder (EFT C 305, s. 2), — der erkender »bogens dobbelte funktion som formidler af kulturelle værdier og som vare« — tager »optagelsen af artikel 128, stk. 4, i traktaten«, som giver kulturbegrebet en definition, der især omfatter kunstneriske og litterære frembringelser, i betragtning. Ifølge den forelæggende ret er den franske lovgivning om bogpriser generel og omfatter også tekniske bøger. Den forøger således driftsomkostningerne for virksomheder, hvori boglig information er nødvendig og af betydning, og som fratages retten til konkurrence (jurister, læger og arkitekter). Kommissionen er blevet opfordret til at tage

sådanne forhold i betragtning med henblik på »en afbalanceret vurdering af bogens kulturelle og økonomiske aspekter«.

14 Cour d'appel de Grenoble har dog ikke kunnet afvente en fremtidig ændring af fællesskabsretten vedrørende bogpriser, og da Échirolles har anført, at oprettelsen af det indre marked kunne give Domstolen lejlighed til at ændre sine afgørelser, der er truffet under henvisning til »fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin«, har retten udsat sagens behandling og stillet Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er den franske lovgivning, som forpligter forlæggere til at pålægge boghandlere en bindende videresalgspris for bøger, uanset deres indhold, både i forhold til forbrugere og til erhververe i erhvervsmæssigt øjemed, forenelig med det indre marked, der blev indført den 1. januar 1993, og navnlig med artikel 3, litra c) og g), artikel 3 A, artikel 5, artikel 7 A, stk. 2, artikel 102 A og artikel 103, stk. 3 og 4, i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab, som ændret ved den europæiske fælles akt og ved traktaten om Den Europæiske Union?«

Det præjudicielle spørgsmål

15 Ifølge fast retspraksis er Domstolen i henhold til traktatens artikel 177 kun kompetent til at træffe afgørelse om spørgsmål vedrørende fortolkningen og gyldigheden af fællesskabsretten, mens en stillingtagen til nationale lovbestemmelser henhører under de nationale domstole set på baggrund af den præjudicielle afgørelse (jf. bl.a. dom af 30.4.1998, forenede sager C-37/96 og C-38/96, Sodipem m.fl., Sml. I, s. 2039, præmis 22).

16 Som følge heraf må det præjudicielle spørgsmål forstås således, at den forelæggende ret ønsker oplyst, om traktatens artikel 3, litra c) og g), artikel 3 A, artikel 5 og artikel 7 A, stk. 2, samt artikel 102 A og 103 er til hinder for anvendelsen af en national lovgivning, der forpligter forlæggerne til at pålægge boghandlere en bindende videresalgspris for bøger.

17 Échirolles har for det første gjort gældende, at loven af 10. august 1981 har skabt et konkurrencefrit område og dermed strider mod markedsbegrebet, som indebærer en konfrontation mellem udbud og efterspørgsel. Vedtagelsen af en lov, der opretter et system med bindende bogpriser, svarer ganske vist til den franske lovgivers interesse i at beskytte bogen som et medium for kunstneriske og litterære frembringelser, men ved vedtagelsen af en sådan lov tages der ikke hensyn til, at den har almen gyldighed og også finder anvendelse på tekniske bøger, der ikke har behov for en sådan beskyttelse.

18 Échirolles fremhæver endvidere, at der består en sammenhæng mellem bogen, betragtet som kulturbærer, og økonomien, hvilket bl.a. har vist sig ved, at loven af 10. august 1981 har medført stigende bogpriser og aktiekursstigninger for forlagsselskaber, som udgiver værker, der kvalificeres som litterære.

19 For det andet henviser Échirolles til, at Domstolen, når den — forud for oprettelsen af det indre marked den 1. januar 1993 — i sine domme vedrørende det franske system med bindende bogpriser har fundet, at princippet om priser, der er pålagt af forlaget, er i overensstemmelse med fællesskabsretten, udtrykkeligt har henvist til fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin (jf. Leclerc og Touars Distribution-dommen). Imidlertid kan indførelsen af bestemmelser om det indre marked medføre, at systemet bliver uforeneligt med de pågældende bestemmelser i EF-traktaten.

20 For det tredje har Échirolles gjort gældende — som også anført af den forelæggende ret — at det indre marked ikke kan sammenlignes med et område med frie varebevægelser, uden at lovgivers vilje derved krænkes, og at et sådant

marked, som er et resultat af en sammensmeltning af de nationale markeder (jf. Schul-dommen), skal defineres som et enhedsmarked, dvs. et område, hvor konkurrencen er fri og hvis regler vedrørende dets funktion er bindende for såvel staterne som borgerne. Échirolles har — under henvisning til de principper, som er indeholdt i traktatens artikel 3, litra c) og g), artikel 3 A, artikel 5 og artikel 102 A, og som traktatens artikel 103, stk. 3 og 4, tager sigte på at gennemføre — tilføjet, at det indre marked må betragtes som et begreb, der fremgår af gældende retsforskrifter.

21 Endelig har Échirolles gjort gældende, at den franske lovgivning ikke er i overensstemmelse med bestemmelserne i traktatens artikel 30, eftersom lovgivningen finder anvendelse, når bogen købes i Frankrig med henblik på at blive sendt til en anden medlemsstat, hvilket bevirker, at denne medlemsstats borgere pålægges en bindende pris af den franske forlægger, hvilket strider imod de frie varebevægelser. Échirolles finder, at det samme gør sig gældende i det tilfælde, hvor hindringen alene er potentiel (dom af 7.5.1997, forenede sager C-321/94 til C-324/94, Pistre m.fl., Sml. I, s. 2343).

22 Med henblik på besvarelsen af det spørgsmål, der er stillet af den forelæggende ret, må det først fastslås, hvilket Domstolen allerede har gjort i sin dom af 14. juli 1998 (sag C-341/95, Bettati, Sml. I, s. 4355, præmis 75), at traktatens artikel 3, der fastlægger de områder og mål, Fællesskabets virke skal vedrøre, opstiller de generelle principper for det fælles marked, som anvendes i forbindelse med de kapitler i traktaten, der har til formål at føre principperne ud i livet.

23 Ved den europæiske fælles akt blev der indsat en artikel 8 A (senere EF-traktatens artikel 7 A, efter ændring nu artikel 14 EF), der definerer det indre marked og bestemmer, hvilke foranstaltninger der skal træffes med henblik på dets oprettelse. Det indre marked er nu et af Fællesskabets mål [traktatens artikel 3, litra c)].

24 Som Kommissionen med rette har gjort opmærksom på, fastlægger disse bestemmelser ligeledes generelle mål, og de skal læses i kombination med de traktatbestemmelser, som har til formål at føre principperne ud i livet. Da

traktatens artikel 30, 36 og 85 ikke er blevet ændret, kan der ikke rejses tvivl om den fortolkning, Domstolen har anlagt af disse bestemmelser i Leclerc og Thouars Distribution-dommen, sammenholdt med traktatens artikel 5.

25 For så vidt angår traktatens artikel 3 A, 102 A og 103, der omhandler den økonomiske politik, som skal føres under hensyntagen til princippet om en åben markedsøkonomi med fri konkurrence (artikel 3 A og 102 A), er der tale om bestemmelser, som ikke pålægger medlemsstaterne klare og ubetingede forpligtelser, som af borgerne kan påberåbes for de nationale domstole. Der er tale om et generelt princip, som, for at kunne anvendes, kræver komplekse økonomiske vurderinger, som hører under den nationale lovgivningsmyndigheds eller forvaltnings kompetence.

26 Det præjudicielle spørgsmål skal følgelig besvares med, at traktatens artikel 3, litra c) og g), artikel 3 A, artikel 5 og artikel 7 A, stk. 2, samt artikel 102 A og 103 ikke er til hinder for anvendelse af en national lovgivning, som forpligter forlæggere til at pålægge boghandlerne en bindende videresalgspris for bøger.

Sagens omkostninger

27 De udgifter, der er afholdt af den franske, den græske, den østrigske og den norske regering samt af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Cour d'appel de Grenoble ved dom af 13. januar 1999, for ret:

EF-traktatens artikel 3, litra c) og g) [efter ændring nu artikel 3, litra c) og g) EF], EF-traktatens artikel 3 A og 5 (nu artikel 4 EF og 10 EF), EF-traktatens artikel 7 A, stk. 2 (efter ændring nu artikel 14, stk. 2, EF), samt EF-traktatens artikel 102 A og 103 (nu artikel 98 EF og 99 EF) er ikke til hinder for anvendelse af en national lovgivning, som forpligter forlæggere til at pålægge boghandlerne en bindende videresalgspris for bøger.

Moitinho de Almeida Schintgen

Gulmann Puissochet Skouris

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 3. oktober 2000.

R. Grass

Justitssekretær

J.C. Moitinho de Almeida

Formand for Sjette Afdeling